

Razvoj programa prevencije poremećaja uzrokovanih prekomjernim pijenjem alkohola u Koprivničko-križevačkoj županiji

Davorka Gazdek, Nadica Puškaš

Zavod za javno zdravstvo Koprivničko-križevačke županije

Uvod

Alkohol djeluje opuštajuće i relaksirajuće na organizam, stvara ugodu kod čovjeka, pa nije čudno onda što je toliko raširen u društvu. Osim toga, društvo je, općenito, vrlo tolerantno prema pijenju alkoholnih pića sve dok je u granicama prihvatljivog. Nakon toga, prekomjerno pijenje alkoholnih pića postaje socijalno-medicinski problem koji dovodi do niza problema kako za pojedinca tako i za društvo u cjelini.

Dugotrajno prekomjerno pijenje vodi u bolest ovisnosti o alkoholu. Pretpostavlja se da u svijetu ima najmanje 30 milijuna alkoholičara, a oko 80 milijuna osoba ima ozbiljne društvene teškoće zbog zloupotrebe alkohola. U Hrvatskoj ima oko 200 tisuća alkoholičara, 200 tisuća osoba koje prekomjerno piju i 700 tisuća osoba koje izravno ili neizravno trpe od alkoholizma.^{1,2,3} Značajni je udio alkoholizma u traumatizmu, a 25% svih prometnih nesreća uzrokovano je alkoholom.* Alkohol je značajno povezan s narušavanjem obiteljskih odnosa i raspadom obiteljskih skupina.^{1,2,3}

Alkoholizam se u svjetskim okvirima smatra trećom bolesti, iza kardiovaskularnih bolesti i karcinoma. Budući da je alkoholizam definitivno prihvaćen kao vrlo ozbiljan socijalno-medicinski problem, treba mu se i u planiranju zdravstvene zaštite dati odgovarajuće mjesto.

Problem alkohola u Koprivničko-križevačkoj županiji i osmišljavanje intervencije u zajednici

U Koprivničko-križevačkoj županiji prepoznalo se da se prekomjernom pijenju i posljedicama prekomjernog pijenja treba pristupiti sustavno. Porast prekomjernog pijenja kod mladih kao i rastući broj nepoželjnih ponašanja vezanih uz pijenje, kako kod mladih tako i odraslih osoba, potaknuo je potrebu za razvojem suradnje svih sektora koji mogu dati svoj doprinos prevenciji.

Ovakva svoja razmišljanja temeljili smo na više objektivnih pokazatelja koji su nam bili na raspolaganju. Jedan od njih je „Praćenje kretanja zloupotrebe sredstava ovisnosti među mladima“ koje provodi Zavod za javno zdravstvo Koprivničko-križevačke županije, te ESPAD istraživanje (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs) koje svakih nekoliko godina provodi Hrvatski zavod za javno zdravstvo. Istraživanje „Praćenje kretanja zloupotrebe sredstava ovisnosti među mladima“ provodi se u prvim i završnim razredima srednje škole, a do sad je bilo provedeno 2002. i 2007. godine. Rezultati toga istraživanja su pokazali porast broja mladih koji piju „nekoliko puta tjedno“ (s 12,9% 2002. na 38,5% 2007.). Promijenjena je i kultura pijenja kod mladih te je sve više mladih koji imaju za cilj opijanje. Tako je 2002. godine 11,6% mladih izjavilo da su se nekoliko puta mjesečno opijali, a 2007. godine 16,6%. Zadnje ESPAD istraživanje provedeno 2007., pokazalo je također, kako čak 39% učenika (15-16 god.) piju „nekoliko puta tjedno“.

Alkoholizam je drugi najčešći razlog hospitalizacije na psihijatrijskom odjelu Opće bolnice u Koprivnici, a zbog ciroze jetre svake godine umire više od 50 osoba.

Potreba za određenim vidom intervencije temeljila se i na potrebi iskazanoj na sjednici Vijeća za prevenciju Grada Koprivnice. Kao jedan od najvećih problema, Vijeće je iskazalo porast prekomjernog pijenja kod mladih i rastući broj nepoželjnih ponašanja vezanih uz to (tučnjava, nasilje u školi, prometne nesreće).

Putem programa „Zdrave županije“ izrađena je Slika zdravlja i Strateški okvir plana za zdravlje Koprivničko-križevačke županije koji je među pet javnozdravstvenih prioriteta stavio ovisnosti i to s naglaskom na ovisnost o alkoholu.

Centar za prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti Zavoda za javno zdravstvo Koprivničko-križevačke županije osmislio je dva programa u vidu savjetovališta, a koji se temelje na intersektorskoj suradnji Policijske uprave Koprivnica, Centra za socijalnu skrb Koprivnica, Prekršajnog suda Koprivnica, te Općinskog državnog odvjetništva u Koprivnici. Temeljem zaključaka ove intersektorske suradnje došlo je do poticanja i razvoja novih programa u našem Centru: Savjetovalište za mlade, te Savjetovalište za odrasle s problemom prekomjernog pijenja.

Dok se prvi program formirao zbog potpunog nedostatka ponude sličnog sadržaja uopće, drugi je nastao kao njezin logični slijed. Implementacija programa je započela u veljači 2009. godine.

Provođenje intervencije u zajednici i program rada

1. **Savjetovalište za mlade s problemom prekomjernog pijenja alkohola** osmišljeno je kao savjetovališno-konzultativno-edukacijska ambulanta sa ciljem prevencije zloupotrebe alkohola i štetnih posljedica prekomjernog pijenja, te ovisnosti o alkoholu. Namijenjen je mladima kod kojih je evidentiran problem prekomjernog pijenja i njihovim roditeljima. Program predstavlja mjeru prevencije i suzbijanja ovisnosti o alkoholu, a što je usklađeno sa strategijom prevencije Europske Unije (European Alcohol Action Plan-EAAP) prema kojoj prevencija mora voditi računa o tome da je alkohol tradicionalno sredstvo i može biti predmet uživanja, ovisnosti i opijanja, te prevencija treba voditi računa da potrošnja ne vodi u probleme.

Program se bazira na pomoći mladima da se razvijaju u zrele i odgovorne osobe spram upotrebe alkohola, ali i drugih sredstava ovisnosti. Specifični ciljevi programa su: pomoć mladima u stjecanju uvida u vlastite postupke i štetnost konzumiranja alkohola, smanjivanje interesa za uzimanjem alkohola, jačanje samopouzdanja i osposobljavanje za efikasnije načine rješavanja problema. Korisnici usluga i sadržaja programa Savjetovališta za mlade su mladi od 14 do 21 godine koji imaju problem prekomjernog pijenja. Program uključuje individualni i grupni rad s korisnicima. Prema protokolu savjetovališnih intervencija predviđa se 10 susreta (jednom tjedno, te jednom u dva tjedna) sa svakom mladom osobom, a svaki susret traje 30-45 minuta. Poštujući činjenicu o osobnosti i različitosti svake osobe, prihvaćajući mlade osobe onakve kakve jesu, koristi se prvenstveno individualni tretman. Savjetovanjem se mladu osobu želi motivirati da se suoči s vlastitim rizičnim konzumentskim ponašanjem. Mladi ne žele direktna savjetovanja. Njihovo konzumentsko ponašanje i promjenu tog ponašanja stoga se promatra kao proces u kojem se oni moraju osvijestiti pri sagledavanju osobne konzumacije i mogućih opasnosti vezanih uz nju. U savjetovališnom radu koriste se temeljna iskustva iz različitih terapijskih koncepata s naglaskom na temeljnim principima MOVE preventivnog programa (savjetovališni rad s mladima rizičnog ponašanja) koji uključuje Rogersov pristup, te socijalno-psihološke teorije o promjeni stavova i ponašanja.

Program uključuje neposredni, individualni te grupni rad koji vode liječnik, socijalni radnik i medicinska sestra. Uključivanje u Savjetovalište je za korisnike besplatno. Korisnici se u Savjetovalište javljaju samostalno, po preporuci centra za socijalnu skrb, suda, policije ili odvjetništva. Posebnost ovog programa je rad s roditeljima jer je iskustvo te dostupna zdravstvena literatura

pokazala kako su roditelji važna karika u motivaciji promjene rizičnog ponašanja mladih. S roditeljima se radi individualno, te zajedno s mladima u sklopu obiteljskog savjetovališnog tretmana.

2. Savjetovalište za odrasle s problemom prekomjernog pijenja alkohola osmišljeno je kao savjetovališno-konzultativno-edukacijska ambulanta sa ciljem prevencije štetnih posljedica uzrokovanih prekomjernim pijenjem alkohola, te liječenje ovisnosti o alkoholu. Namijenjen je odraslim osobama koje su zbog prekomjernog pijenja više puta zatečene u prekršaju zbog obiteljskog nasilja ili narušavanja javnog reda i mira, i drugo. Bazira se kako na individualnom tako i na obiteljskom tipu savjetovanja. Specifični ciljevi programa su: edukacija o alkoholnoj ovisnosti, uspostavljanje apstinencije od alkohola, te zdravstvena i socijalna rehabilitacija.

Korisnici programa Savjetovališta za odrasle su osobe starije od 21 godine i članovi njihovih obitelji. Predviđena duljina trajanja tretmana je najmanje tri mjeseca osim ako Sud nije propisao drukčije. S pacijentom se uglavnom radi individualno, te prema potrebi i grupno. Individualni susreti traju 30-45 minuta, a odvijaju se prema predviđenom programu, ali i u skladu s prepoznavanjem faza promjene kod pacijenta. Pacijente se naručuje jednom tjedno u prva dva mjeseca i još svaka dva tjedna u zadnjem mjesecu tretmana (ukupno 10 individualnih susreta).

Član obitelji obavezan je sudjelovati u programu. Procjenom resursa i potreba obitelji odabiremo učinkovitu stručnu pomoć koja je uvijek usmjerena na dobrobit cjelokupnog obiteljskog sustava. Naglasak je uvijek stavljen na prevenciju štetnih posljedica uzrokovanih prekomjernim pijenjem, dakle prevenciju nasilja u obitelji, remećenja javnog reda i mira, i drugo.

Program uključuje neposredni, individualni te grupni rad koji vode liječnik, socijalni radnik i medicinska sestra. Uključivanje u Savjetovalište je za korisnike besplatno. Korisnici se u Savjetovalište javljaju samostalno, po preporuci ili obvezi suda, centra za socijalnu skrb, policije ili odvjetništva.

Rezultati

Ukupno u rad Savjetovališta za mlade u dvije godine (2009. i 2010.) uključene su 32 mlade osobe. Sve osobe su bile muškog spola i u dobi 14-20 godina. U većini slučajeva u Savjetovalište su usmjereni od Centra za socijalnu skrb, a zbog remećenja javnog reda i mira ili maloljetničkog konzumiranja alkohola. Individualno savjetovališni dio programa, uspješno je završilo 16 osoba (50%), 8 (25%) je odustalo tijekom programa, a 7 (22%) nije prihvatilo program. Kod jedne osobe je program nastavljen u 2011. godini. Zaključujemo da je obzirom na dobrovoljnost uključivanja u program značajan broj uključenih korisnika, kao i zadovoljavajući broj onih koji su uspješno završili program.

Uz mlade osobe uključene u program uključili su se i njihovi roditelji, 36 osoba. Ukupni broj korisnika programa je tako 67 osoba.

Tablica 1. Broj uključenih osoba u Savjetovalište za mlade s problemom prekomjernog pijenja, 2009-2010. godina

BROJ UKLJUČENIH	2009. godina	2010. godina	zajedno 2009-2010
mladih osoba	18	14	32
roditelja	21	15	36
UKUPNO	39	28	67

Tablica 2. Ishod provođenja programa Savjetovališta za mlade s problemom prekomjernog pijenja, 2009-2010. godina

program su:	2009. godina	2010. godina	zajedno 2009-2010
završili	9	7	16
nisu prihvatili program	4	3	7
odustali	5	3	8
program u toku		1	1

U rad Savjetovališta za odrasle u dvije godine (2009. i 2010.) uključeno je ukupno 37 odraslih osoba. Sve osobe su bile muškog spola te u dobi 26-54 godina. U savjetovalište za odrasle su usmjeravani uglavnom od strane Prekršajnog suda zbog obiteljskog nasilja ili prometnog prekršaja. Tromjesečni individualno savjetovališni dio programa završilo je 19 osoba (51%), 11 (30%) je odustalo tijekom programa, a dvije (5%) nisu prihvatile program. Kod 5 je program nastavljen u 2011. godini.

Važni pokazatelji odvijanja programa ovdje su i uključivanje farmakoterapije, terapiju disulfirama uzimalo je 8 osoba. Svi su još tokom savjetovališnog programa usmjeravani da se uključe u klub liječenih alkoholičara što su uspješno odradile četiri osobe. Svima je ostavljena mogućnost povremenih dolazaka i nakon završetka programa što je prihvatilo 7 osoba.

Uz odrasle osobe uključene u program uključili su se i njihovi članovi obitelji, 35 osoba. Ukupni broj korisnika programa je tako 72 osobe.

Tablica 3. Broj uključenih osoba u Savjetovalište za odrasle s problemom prekomjernog pijenja, 2009-2010. godina

BROJ UKLJUČENIH	2009. godina	2010. godina	zajedno 2009-2010
odraslih osoba	13	24	37
članova obitelji	15	20	35
UKUPNO	28	44	72

Tablica 4. Ishod provođenja programa Savjetovališta za odrasle s problemom prekomjernog pijenja, 2009-2010. godina

program su:	2009. godina	2010. godina	zajedno 2009-2010
završili	8	11	19
nisu prihvatili program	-	2	2
odustali	5	6	11
program u toku		5	5

Osim kvantitativnih obilježja, rezultati kvalitativnog praćenja programa upućuju na zadovoljstvo korisnika programa, te su neke osobe izrazile želju i nastavile dolaziti u Savjetovalište i po završetku programa.

Također, program je prezentiran i u medijima, na Drugom kongresu preventivne medicine održanom u Zagrebu prošle godine (2010.) te na Ljetnoj alkoholološkoj školi u Malom Lošinj (2011.). Kao rezultat tih aktivnosti je iskazana želja za provođenjem istog programa u Požeško-slavonskoj, Brodsko-posavskoj, Ličko-senjskoj, Bjelovarsko-bilogorskoj te Međimurskoj županiji te su njima dani cjelokupni materijali te pristanak za implementaciju programa.

Zaključci

Razvoj programa prevencije poremećaja uzrokovanih prekomjernim pijenjem alkohola i uspješna primjena intersektorske suradnje pokazao se kao dobar model rješavanja problema prekomjernog pijenja u zajednici. Program je uspješno implementiran. Od početku zamišljen kao pilot program, zaživio je i nastavlja se kontinuirano provoditi u zajednici.

Program se razvija tako da obuhvaća mlade, ali i odrasle osobe jer je problem alkohola razvijen u svim dobnim skupinama. Odrasli, kao model mladima, mogu postati pozitivan primjer svojoj obitelji (djeci i unucima), te je u tom segmentu program zamišljen kao preventivni, mada je u njih ipak češće naglasak na smanjenju nastalih šteta.

Nasuprot tome, mlade se prvenstveno uči da usvajaju drugačije obrasce ponašanja bez alkohola te se na taj način preventivno utječe na smanjenje štetnih posljedica pijenja alkohola u odrasloj dobi. Posredno se djeluje na roditelje i eventualnu korekciju njihovog ponašanja vezanog uz pijenje alkohola.

Kada se radi o javnozdravstvenom problemu koji je socijalno-medicinski uvjetovan kao što je problem zbog alkohola (ili drugih ovisnosti), njegovo rješavanje traži mobilizaciju svih sektora društva. Zato u budućnosti treba i nadalje razvijati ovaj primjer intersektorske suradnje na rješavanju problema prekomjernog pijenja.

Literatura:

1. WHO. European Status Report on Alcohol and Health 2010. Copenhagen: WHO, 2010.
2. WHO. Global Status Report on Alcohol 2004. Geneva: WHO, 2004.
3. Šimunović D. Alkoholizam u mladih i radno-terapijska intervencija. <http://www.plivamed.net/aktualno/clanak/2458/Alkoholizam-u-mladih-i-radno-terapijska-intervencija.html> Objavljeno: 10.10.2008.

* Podaci koje obrađuje Zavod za javno zdravstvo Koprivničko-križevačke županije, a na temelju izvješća Policijske uprave Koprivničko-križevačke

Autori:

dr. sc. Davorka Gazdek, dr. med., spec. javnog zdravstva
 Nadica Puškaš, dipl. socijalni radnik
 Zavod za javno zdravstvo Koprivničko-križevačke županije
 Trg T. dr. Bardeka 10/10
 48 000 Koprivnica